

практична обука за учениците од средното стручно образование – поголеми придобивки отколку трошоци

(КРАТОК ПРЕГЛЕД НА ПОЛИТИКИ)

Овој документ претставува резиме на наодите од истражувањето насочено кон утврдување на ставовите на работодавачите¹ за придобивките од активното вклучување во процесот на реализација на практичната обука за учениците од средното стручно образование.

Работодавачите ги идентификуват следниве трошоци и придобивки:

Трошоци	Придобивки
<ul style="list-style-type: none"> ➔ Ментор кај работодавачот (работни часови) ➔ Обука на ментори ➔ Опрема за обука, алати и материјали за учење ➔ Надоместок за учениците ➔ Осигурување на учениците ➔ Транспорт на учениците	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Продуктивна работа на учениците ➔ Заштеди при барање на работници ➔ Намален ризик од вработување несоодветен кадар ➔ Специфични вештини на ученикот за работно место – работодавач ➔ Промоција на работодавачот и признание за општествена одговорност ➔ Позитивно влијание врз компаниската климата ➔ Посилни врски со јавниот сектор

Овој документ е заснован на истражување во кое беа вклучени параметри врз основа на кои беа оценувани придобивките од практичната обука, вклучително: знаење и способности/вештини на учениците, продуктивноста на учениците и влијанието на другите вработени, потенцијалните заштеди на работодавачот и долгорочните ефекти од вклученоста во овие процеси.

Клучни наоди	Рамка за дејствување
<ul style="list-style-type: none"> ➔ придобивките од обука на учениците за работодавачите се поголеми или еднакви на трошоците. ➔ По вклучувањето на учениците во практичната обука не се создаваат значајни дополнителни трошоци за работодавачите. ➔ Учениците придонесуваат во продуктивната работа на компанијата; ризикот од грешки е на прифатливо ниво. ➔ Најголем дел од работодавачите имаат солидна соработка со средните стручни училишта, наставниците и учениците.	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Потребна е јасна стратегија за вклучување на учениците кај работодавачите и поголема соработка меѓу стручните училиштата и работодавачите. ➔ Континуирано приспособување и подобрување на наставната програма, упатствата и материјалите за обука. ➔ Подобрo управување и подобрен образовен процес во стручните училиштата. ➔ Порано започнување и континуитет во практичната обука во компаниите. ➔ Зголемување на свеста меѓу различните засегнати страни за практичните придобивки од обуката. ➔ Финансиски стимулации за компаниите, а пред сè, за материјали и одреден надомест за учениците. ➔ Заедничко одлучување и одговорност за спроведување практична обука.

¹ Во овој документ термините работодавач и компанија се користат како синоними.

КОНТЕКСТ

МЕТОДОЛОГИЈА

Практична обука кај работодавач за ученици од средното образование е задолжителен дел од процесот на образованието на младите во стручните училишта.

Според Законот за стручно образование и обука (член 13), работодавачите можат да обезбедат практична обука за студентите, доколку ги исполнуваат условите за простор, опрема и соодветен кадар пропишани од соодветните комори. Коморите го верификуваат исполнувањето на условите од страна на работодавачите.

Во Република Северна Македонија има 75 средни училишта кои во моментот обезбедуваат стручно образование и обука на околу 42,000 ученици. Во учебната 2021/22 година, повеќе од 25 000 ученици треба да реализираат практична обука кај работодавач.

Соработката на средните стручни училишта со работодавачите има значително влијание врз образовниот процес и пазарот на труд и придонесува за:

- ➔ поефикасен и финансиски одржлив образовен процес
- ➔ ученици кои стекнуваат вештини потребни на економијата
- ➔ повисока продуктивност на компаниите, како резултат на подобро квалификувана работна сила
- ➔ намалена стапка на невработеност, благодарение на стекнувањето на вештини кои се релевантни за пазарот на труд.

Истражувањето е спроведено во рамките на проектот на Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) - Образование за вработување во Северна Македонија (E4E@

мк). Проектот E4E@мк во партнерство со Европската фондација за обука (ETF), го поддржуваат Министерството за образование и наука во создавање подобрени модели на финансирање за стручно образование и обука (COO), со акцент на практичната обука во компаниите.

Целите на истражувањето беа следниве:

- ➔ да се утврдат трошоците и придобивките кај компаниите во обезбедувањето практична обука за учениците од средните стручни училишта; и
- ➔ да се обезбедат информации за креирањето соодветни политики и мерки за унапредување на процесот на практична обука на учениците од средното стручно образование во Република Северна Македонија, со поголема вклученост на компаниите.

Во периодот 19 мај - 19 јуни 2020 година, беа прибирани податоци од компаниите вклучени во различни форми на практична обука на учениците.

Применетите истражувачки методи беа следниве:

- ➔ анкета со избрана група на компании; и
- ➔ структурирани длабински интервјуа со дел од анкетираниите компании.

Од 75 компании на кои им пристапиле истражувачите, во истражувањето учествуваа 30 компании со различна големина, од 10 различни економски сектори.

наоди

КОМПАНИИТЕ УЧЕСТВУВААТ ВО ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ПРОЦЕСОТ НА ПРАКТИЧНА ОБУКА

“Ги сакаме учениците, не се штедиме и со задоволство работиме со нив”.

“Знаеме дека во школо учениците не ги добиваат сите потребни знаења и со задоволство ги вклучуваме во практични активности кај нас”.

- ➔ Најголем дел од испитаниците имаат солидна соработка со училиштето, наставниците и учениците.
- ➔ Близу една половина од испитаниците изјавија дека ги прифаќаат сите ученици што ќе им ги понуди училиштето, без притоа да користат други дополнителни критериуми за селекцијата. Но, некои спровеле кратки интервјуа со учениците, побарале препораки од наставниците или воспоставувале лични контакти за да обезбедат подобри ученици за практичната обука.
- ➔ Една половина од испитаниците сметаат дека практичната обука е важна и треба да се организира во подолги периоди во текот на годината. Ова ќе овозможи редовно и поактивно присуство на учениците во компаниите.
- ➔ Околу три четвртини од испитаниците се изјасниле дека имаат одредено влијание врз наставната програма што се реализира во нивната компанија.
- ➔ Близу две третини од испитаниците објаснија дека изборот на активностите и на работните задачи на учениците за време на практичната обука го прави менторот/вработениот во компанијата, или менторот во соработка со наставникот на училиштето.
- ➔ Учениците се подготвени во училиштето, но недоволно, со специфични вештини и знаења пред да се приклучат на компанијата

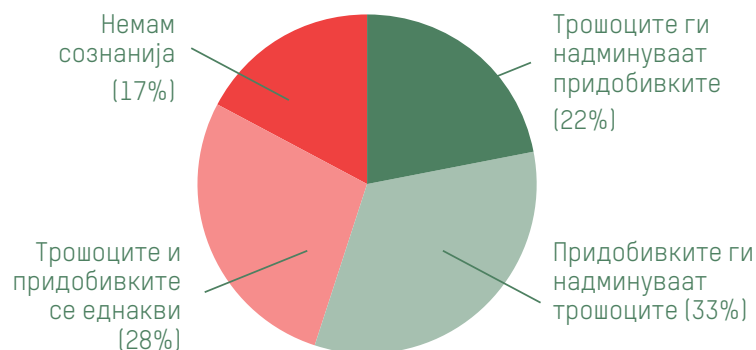

■ Целосно се согласувам
 ■ Делумно се согласувам
 ■ Неутрален сум
■ Делумно не се согласувам
 ■ Воопшто не се согласувам

РАЗЛИЧНИ ПРИДОБИВКИ ЗА КОМПАНИИТЕ

Придобивките од практичната обука се поголеми или еднакви со трошоците

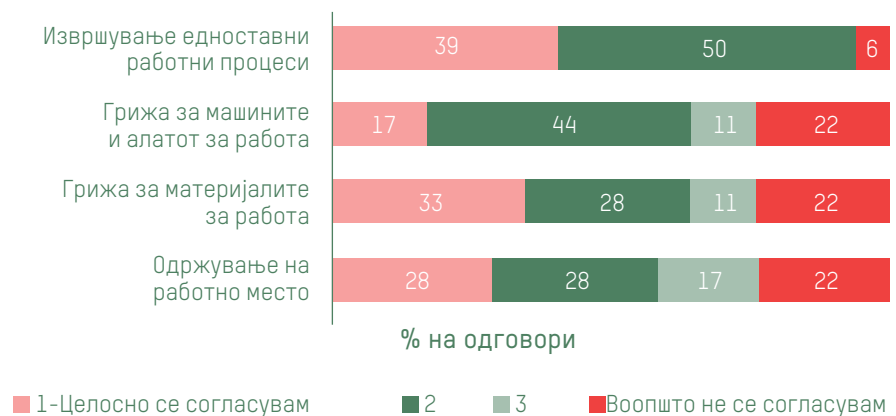
„Тешко е да се даде одговор дали придобивките ги надминуваат трошоците, но мислам дека е некаде 50 % – 50 %“.

„Ако функционира процесот како што треба, придобивките ќе бидат многу поголеми“.

- ➔ Компаниите лесно ги утврдуваат **долгорочните придобивки** од прифаќањето ученици на практична обука. Тие вклучуваат: олеснување на постапките и намалување на трошоците за нови вработувања, вработување лица со соодветни вештини, ученичкото позитивно влијание врз климата во компанијата и подобрувањето на лојалноста од страна на вработените.
- ➔ **61%** од испитаниците наведуваат дека учениците позитивно влијаат на зголемување на посветеноста и работењето на вработените; **58%** наведуваат дека учениците придонесуваат за продуктивноста на компанијата (неквалификувана или полуквалификувана работа); **42%** наведуваат дека учениците влијаат врз подобрување на вештините на поголем дел од вработените.

- ➔ Важна придобивка за **речиси две третини** од компаниите е помошта што му ја обезбедуваат учениците на менторот и вработените во извршувањето на едноставни работни процеси, како што се одржувањето на работното место, водењето грижа за работните материјали, машините и алатот за работа, итн.
- ➔ Учениците придонесуваат, но **многу малку**, со внес на ново знаење, користење на нови начини на работа, како и со користење на нови технологии.

Во што придонесуваат учениците на работното место?

Како влијае прифаќањето на учениците во компанијата?

„Оставаме позитивна слика кај клиентите и тие се повеќе задоволни“.

„Ефикасноста во работата ни се зголемува при работата со учениците“.

“Позитивно влијае на останатите вработени, ја зголемува нивната конкурентност и влијае на севкупната работа“.

ПОСТОЈАТ И ТРОШОЦИ ЗА ВКЛУЧУВАЊЕТО ВО ПРАКТИЧНАТА ОБУКА

- ➔ Еден од потенцијалните трошоци што го утврдуваат работодавачите е обезбедувањето **надомест за учениците**. Повеќе од две третини од работодавачите им плаќаат надомест на учениците, најчесто не повисок од 20% од просечната плата за соодветното работно место. Тие сметаат дека одвојувањето средства за оваа цел **не е финансиски товар**.
- ➔ Според мислењето на **половина** од испитаниците, надоместот за учениците треба да го обезбеди компанијата или стручното училиште, заедно со компанијата. Останатите сметаат дека надоместот е потребно да го обезбеди Министерството за образование и наука или стручното училиште.
- ➔ Прифаќањето ученици **не создава забележителни дополнителни трошоци** за компанијата. Овие трошоци вклучуваат: поддршка и надзор/надгледување на работата на учениците, обезбедување на алатот и материјалите за работа, административните трошоци, како и трошоците поврзани со здравјето и безбедноста при работа, итн.
- ➔ За **речиси половина** од компаниите, трошоците поврзани со потенцијалните грешки од страна на учениците за време на практичната обука се прифатлив ризик.

“Можеме да обезбедиме средства, веќе ги имаме во буџетот, и мислиме дека секое претпријатие треба да обезбеди надомест барем за храна, превоз и други трошоци”.

“За да ги привлечеме децата, мораме да ги платиме, затоа што најголем дел од нив се во тешка финансиска состојба”.

“Понекогаш е тешко да обезбедиме надомест. Барем на почетокот/за почетните години од школувањето добро е државата или училиштето да ни помогнат за да можеме да го направиме тоа”.

Колкав треба да биде ученичкиот надомест?

препораки од интервјуата со компаниите:

- ➔ Постои потреба за поголема флексибилност, доверба и слобода на стручните училишта и компаниите во планирањето, организирањето и спроведувањето на практичната обука (на пример, строго дефинираниот број на часови/денови/периоди и содржината на практичната обука честопати не се приспособени на различните економски сектори и компании).
- ➔ Институционална поддршка на компаниите и стручните училишта за заеднички одлуки и одговорност за реализација на практичната обука.
- ➔ Подобрување на образовниот процес и обезбедување квалитет во стручните училиштата, од аспект на знаења, вештини и социјалното однесување на учениците пред нивното вклучување во практичната обука.
- ➔ Континуирано приспособување и подобрување на наставната програма, наставните материјали и ресурсите за обука, со целосно вклучување на работодавачите.
- ➔ Подобрено раководење на стручните училишта вклучувајќи и лица кои ќе бидат одговорни за воспоставување и унапредување на соработката меѓу стручното училиште и компаниите.
- ➔ Подобрено опремени училиници во стручните училишта, во согласност со потребите на занимањата кои ги нудат.
- ➔ Порано отпочнување со практичната обука во компаниите и обезбедување континуитет од неколку денови во неделата.
- ➔ Процес за избор на студенти кои ќе присуствуваат на практична обука во одредена компанија врз основа на утврдени критериуми. Ова меѓу учениците ќе ја зголеми конкурентноста и нивото на компетитивност, како и вклучување на ученици со неопходните вештини и знаење за практичната обука во компанијата.
- ➔ Потребни се финансиски стимулации за компаниите за да обезбедат материјали за обука и одреден надомест за учениците, барем во периодот кога нивната продуктивност е многу ниска.
- ➔ Поддршка од централната и локалната власт во промовирање на придобивките од практичната обука за општеството/ родителите/ учениците.

Истражувачи:

Катерина Шапкива Коцевска

Борче Треновски

Стручна поддршка:

Аница Алексова, Експерт за политики и управување во E4E@mk

Стефан Томас, Специјалист за политики и системи за стручно образование и обука во Европската фондација за обуки

Целосниот извештај за истражувањето е достапен на

<https://www.e4e.mk/proekt-ni-publikacii/>